

Slovenski demokratični primankljaj

Demokratični primanjkljaj je postal stalnica razprav o Evropski uniji. Ta naj bi se zrcalil tako v formalnih kot družbenih elementih delovanja EU. Sam sem do konvencionalnih razprav o demokratičnem primanjkljaju v EU več kot skeptičen. K temu me vodijo trije razlogi: zgodba je prenapihnjena; oblikovana glede na državni ideal demokracije, ki je z Evropsko unijo, ki ni država, nezdržljiv; in predvsem zato, ker je vir demokratičnega primanjkljaja, v kolikor v EU ta res obstaja, pravzaprav v državah članicah samih.

Ker se spodobi, da najprej pometemo pred svojim pragom, poglejmo, kako je s tem v Sloveniji. Že obrabljena fraza je, da je slovenska demokracija še v razvoju. Kako bi tudi ne bila, ko pa pred letom 1991 na Slovenskem nismo nikdar živeli v političnem sistemu, ki bi temeljil na enakopravnosti posameznikov, iz njih izvirajoči pluralni družbi, ki se prevede v politično pluralen, odprt, dialoški prostor, uokvirjen s spoštovanjem temeljnih človekovih pravic. To je namreč demokracija.

Manj obrabljena, a zato precej bolj zaskrbljujoča ugotovitev pa je ta, da je slovenska demokracija, ki je že tako ali tako v povojih, vse bolj podvržena tudi regresiji. Ta se v zadnjem času najbolj odraža na področju političnega procesa stricto sensu, pri delovanju političnih strank, njihovih prvkov in poslancev.

Če smo v prvo demokratično izvoljeno skupščino in kasneje državni zbor že vstopili s kolikor toliko normalnim (v smislu primerljivosti z ustaljenimi zahodnimi demokracijami) naborom političnih strank, ki so v luči reprezentativnega mandata predstavljale široke ideološke spektre v slovenski družbi, pa smo bili pred zadnjimi volitvami priča velikemu koraku nazaj.

Govorim o pojavu t. i. list, ki bodisi nosijo – spet s perspektive zahoda – nenavadna imena ali pa so celo individualizirane, po-

imenovane po svojem liderju. Te liste, ki se iz formalnih razlogov sicer registrirajo kot stranke, nimajo neke jasno identificirane vrednostne osnove in volivce izrazito nagovarjajo glede na kult ali vsaj vsečnost svojega prvaka.

Zadeve so še toliko slabše, ko ta jasno obelodani, da ni politik, da ga parlament, v katerega kandidira, ne zanima, da je lista samo one-off event: podjem za en mandat, namenjen tudi temu da, sledeč želim svoje žene, zaščititi svojo družino. Vse to je namreč v grobem nasprotju z bistvom demokratičnega parlamentarizma, ki temelji na večstrankarskem sistemu.

Tega so, kot vemo, v Sloveniji opsovali s strankokracijo, o razvrednotenju političnega procesa s floskulami in dejanji, opisanimi v prejšnjem odstavku, ki celo pritegnejo relativno večino volivcev, pa niso rekli ničesar. Le redki glasovi opozorijo, da resnične demokracije, utemeljene na splošnem ljudskem predstavnstvu v parlamentu, ni brez stabilnih, močnih političnih strank z dolgotrajno tradicijo. Kam vodi parlamentarizem šibkih strank in močnih demagogov, pa lepo pričajo zgodovinske izkušnje Weimarske republike.

V istem tonu v Sloveniji javni prostor ni sposoben kritične refleksije o tem, da se samoopredeljeni nepolitiki vihtijo z županske funkcije na čelo listnatih strank, od tam

pretendirajo na premiersko mesto in po trdem pristanku v parlamentu tega kot liderji opozicije zapustijo v želji po ponovnem naskoku županske funkcije z obrazložitvijo, parafraziram, da prazne parlamentarne razprave za njih, eksekutivce, pač niso.

V normalnih državah se tako ne dela. Tam imajo izrečene besede določeno vrednost, politične funkcije neko integriteto, parlament pa ugled. Zadnji namreč ni le stavba in 90 poslancev, ki bili namenjeni sami sebi in brezplodnim razpravam v času mandata ter črpanju nadomestil po mandatu, temveč je simbolna personifikacija vsega ljudstva. Vse zgoraj opisano je temu simbolizmu ne le v posmeh, temveč je njegova popolna degradacija.

K temu bi lahko v luči aktualnih in polpreteklih dogodkov v slovenskem političnem procesu stricto sensu nanizali še številne anomalije in patologije, pa to za potrditev teze o slovenskem demokratičnem primanjkljaju, prepričan sem, niti ni potrebno. Tisto, kar je nujno, je zavedati se, da stanje, v katerem smo, ni nekaj normalnega. Vse-skozi je treba slediti idealu, opozarjati na patologije in poskrbeti, da se kot negativni precedensi ne bodo ponavljale v prihodnosti. Svojo demokracijo bomo zgradili le učeč se na napakah.

To bo dolga in težka pot, a edina, ki nam preostane. ●

Komentar: Matej Avbelj

Katalonsko gibanje za neodvisnost:

nedavni razvoj in možnosti za pridobitev lastne države

Za trenutno stanje stvari v Kataloniji je značilna visoka družbena podpora prizadevanju za neodvisno državo. Toda ta težnja, ki je prisotna pri večini prebivalstva, ostaja brez večjega odmeva v političnem razredu in se ne odraža v institucionalnih dejanjih, ki bi omogočila začetek osamosvojitvenega procesa.

Foto: Jordi Joan Fàbrega

Hèctor López Bofill, Barcelona

Katalonsko gibanje za neodvisnost danes

Če je v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja prizadevanje za neodvisnost igralo obrobno vlogo znotraj javnega diskurza, pa je v prvem desetletju 21. stoletja ideja, da bi Katalonci lahko dobili lastno državo, postala nekaj običajnega. Vprašanje katalonske suverenosti je v tem trenutku eno od osrednjih vprašanj, s katerim se ukvarjajo sredstva javnega obveščanja v Kataloniji, odraža pa se tudi v številnih civilnodružbenih iniciativah. Poleg tega številne ankete, ki so bile opravljene v zadnjih letih, nedvoumno kažejo, da bi večina katalonskih volivcev na

morebitnem referendumu o odcepitvi glasovala za lastno državo.¹ Tudi nekateri vplivni politiki, na primer nekdanji dolgoletni predsednik katalonske avtonomne vlade Jordi Pujol, so priznali, da je neodvisnost edina alternativa »obrobnosti«, v katero bo potisnjen katalonski narod, če bo ostal pod okriljem španske države.

Razlogi, ki so pripeljali do izrazitega porasta družbene podpore osamosvojitvi, so v veliki meri povezani s poslabšanjem odnosov med Katalonijo in špansko državo, ki smo mu priča v zadnjih letih. K temu je pripomoglo tudi razširjeno mnenje, da Španija ekonomsko diskriminira Katalonijo (po izračunih naj bi Katalonija nasproti španski državi trpela fiskalni deficit,

¹ Decembra 2009 je Katalonska odprta univerza (Universitat Oberta de Catalunya) objavila anketo, po kateri bi na morebitnem referendumu 50,3 % anketirancev glasovalo za neodvisnost Katalonije, 17,8 % bi jih glasovalo proti, 24,6 % bi se glasovanja vzdržalo, 7,2 % pa jih je bilo bodisi neodločenih bodisi niso hoteli odgovoriti na vprašanje. Večinsko podporo neodvisnosti so potrdile tudi kasnejše ankete: dnevnik El Periódico je julija 2010 objavil anketo, po kateri naj bi 48 % volivcev glasovalo za samostojnost, 35,5 % pa proti. Istega meseca je anketa dnevnika La Vanguardia prišla do podobnega rezultata: 47 % volivcev bi glasovalo za in 36 % proti neodvisnosti. Spomladi 2011 je katalonski parlament naročil Centru za raziskovanje javnega mnenja (Centre d'Estudis d'Opinió), neodvisnemu inštitutu za sociološke raziskave, ki deluje v okviru katalonskih avtonomnih oblasti (Generalitat de Catalunya), naj v svoje ankete vključi tudi vprašanje o glasovanju na morebitnem referendumu za neodvisnost; junija 2011 je bila opravljena prva takšna anketa, po kateri naj bi 42,9 % državljanov glasovalo za neodvisnost, 28,2 % proti, 23,3 % pa bi se glasovanja vzdržalo.

Za bodočnost katalonskega gibanja za neodvisnost je ključno vprašanje, ali bo vladajoča koalicija CiU opustila svojo trenutno dvoumnost in se odločila za začetek procesa osamosvajanja od Španije ali pa bo še naprej vztrajala pri avtonomističnemu *statusu quo*.

ki dosega 10,3 % katalonskega BDP oziroma 20.000 milijonov evrov letno).² Poleg tega so številni Katalonci prepričani, da je okrepitev španskega nacionalizma, do katere je prišlo v zadnjih letih, spodbudila ofenzivo proti katalonski identiteti, ki poteka na več frontah: med drugim se kaže tudi v odločbah španskih oblasti, usmerjenih v marginalizacijo katalonskega jezika na ozemlju, na katerem je tradicionalno prisoten.

Razlogi za porast prizadevanja po osamosvojitvi

Porast prizadevanja po osamosvojitvi lahko razumemo prav v tem kontekstu: kot reakcijo, ki črpa svojo legitimnost iz ugotovitve, da se Španija sama od sebe nikoli ne bo preoblikovala v politično strukturo, ki bi spoštovala nacionalno različnost. Enostranski poskusi katalonskih oblasti, da bi z reformo avtonomnega statuta svoji deželi zagotovile večjo politično moč, boljši sistem financiranja in predvsem večje priznanje njenih nacionalnih posebnosti s strani španske države, so doživeli očiten in popoln neuspeh. To je dokončno pokopalo iluzije mnogih, ki so upali, da bo Katalonija lahko našla svoje mesto znotraj reformirane Španije, ki bi s svojo pravno, politično in institucionalno ureditvijo priznala svojo večnacionalno naravo. Nekateri družbeni in politični krogi v Kataloniji so dolgo živeli v iluziji, da bodo lahko spodbudili preoblikovanje Španije v zvezno državo. Obstajalo je nekakšno splošno prepričanje, da se bo ta federalna evolucija zgodila kot samodejna posledica demokratizacije in modernizacije španske države – procesov, pri katerih je v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja Katalonija znatno sodelovala in vanje vložila mnogo naporov. To upanje se je močno skrhalo; najprej zaradi okleščanja katalonskega avtonomnega statuta s strani španskega parlamenta leta 2006, nato pa še z odločbo ustavnega sodišča iz leta 2011, ki je še bolj poseglo v vsebino Statuta o avtonomiji in dobesedno pohabilo nekatera njegova ključna določila. Statut

zato ne predstavlja več napredka v smer večje samouprave. Še huje: ustavna odločba je celo skrčila nekatera področja odločanja, ki jih je Kataloniji dodeljeval prejšnji statut iz leta 1979. Nazadnje se je tudi jasno izkazalo, da je v Španiji prevladala izjemno toga interpretacija ustave iz leta 1978, ki jo je zelo težko reformirati: tudi v primerih, ko pride do delnih reform ustavnega besedila, kakor se je zgodilo poleti l. 2011, je to v smer večje centralizacije.

Razočaranje nad obstoječim političnim in ustavnim modelom španske države je posledica ugotovitve, da tudi demokratična Španija redno sprejema odločitve, ki nasprotujejo gospodarskemu, socialnemu in kulturnemu napredku Katalonije. Očitno je postalo, da Španija ostaja država, ki ščiti interese enega samega naroda, ne pa napredna demokracija, ki bi spoštovala nacionalno raznolikost. Večina katalonskega prebivalstva je začela dojemati, da odnos med Katalonijo in Španijo ne temelji na sporazumnem sobivanju, kakor so zagotavljali katalonski voditelji v obdobju, ki je sledilo demokratični tranziciji, temveč je rezultat nadvlade enega naroda nad drugim.

Osamosvojitvena prizadevanja v katalonski družbi

Katalonska družba se na te napade odziva različno. Pogosto prihaja do miroljubnih množičnih demonstracij: najbolj odmevne so bile tiste, ki so potekale 10. julija 2010 v Barceloni, kjer se je več kot milijon ljudi zbralo na avenuji Passeig de Gràcia in zahtevalo neodvisnost kot odgovor na omenjeno odločitev španskega ustavnega sodišča glede katalonskega Statuta o avtonomiji. Druga oblika protesta so referendum o neodvisnosti, ki potekajo v številnih občinah po vsej deželi: prvi tak referendum so organizirali septembra 2009 v mestecu Arenys de Munt nedaleč od Barcelone. Ta ljudska posvetovanja se odvijajo brez podpore institucij (to jim namreč izrecno prepoveduje španska ureditev) in so odvisna izključno od napore prostovoljnih or-

² Cuadras in M. Guinjaon: *Sense Espanya. Balanç econòmic de la independència*, Barcelona: Pòrtic, 2011 Katalonski fiskalni deficit je izračunan na podlagi podatkov iz leta 2005 (ki so zadnji dosegljivi javnosti): domneva se, da se je v zadnjih letih še povečal. Za primerjavo naj omenimo, da ustavna ureditev Zvezne republike Nemčije onemogoča, da bi katerakoli izmed dežel nasproti federaciji trpela fiskalni deficit, večji od 4 % deželnega BDP.

ganizacij, ki se oblikujejo v vsaki od posameznih občin. Čeprav so ti referendumski zgolj simbolične narave in se organizirajo brez vsakršnih javnih sredstev, so se do sedaj odvili v 554 občinah (od 947, kolikor jih je v Kataloniji); na njih je sodelovalo 885.993 volivcev (od tega več kot 257.000 v Barceloni), od katerih se jih je več kot 90 % opredelilo za samostojnost.

Kljub temu – in kljub visoki družbeni podpori osamosvojitvi, ki se kaže v javnomnenjskih anketah – imajo stranke, ki se zavzemajo za neodvisnost, še vedno le manjšinsko podporo volivcev.

Politična šibkost gibanja za neodvisnost

Kljub živahni javni in družbeni aktivnosti gibanja za neodvisnost je glavna politična stranka, ki se v svojem programu in statutu zavzema za neodvisnost, Katalonska republikanska levica (ERC), na volitvah v katalonski parlament jeseni 2010 doživela hud padec: v 135-članskem parlamentu je prejela le 10 sedežev, kar je 11 manj kot na prejšnjih volitvah. Ta občutni padec je deloma posledica strankinega sodelovanja v levosredinski koaliciji s socialdemokrati (Stranka katalonskih socialistov, PSC), ki so tesno povezani s Špansko socialistično stranko (PSOE): ti so se kot največja koalicijska stranka vseskozi sistematično upirali vsakršnim osamosvojitvenim pobudam. To je Republikanko levico pripeljalo do vrste očitnih nedoslednosti med besedami in dejanji: v sedmih letih sodelovanja v deželni vladi so le malo storili za nacionalno emancipacijo Katalonije. Del volivcev, ki so odrekli podporo Republikanski levici, je pobrala nova stranka, imenovana Katalonska solidarnost za neodvisnost (SI); nastala je leta 2010 kot koalicija skupin z različnimi družbeno-ekonomskimi programi, ki so se povezale pod okriljem skupne zahteve po neodvisnosti Katalonije. Čeprav je SI požela najboljši rezultat, kar ga je od leta 1980 dosegla kakšna nova stranka, si je uspela priboriti le 4 sedeže v katalonskem parlamentu. Na volitvah so se potegovale še druge stranke, ki so se zavzemale za neodvisnost: skupni koalicijski sporazum med njimi ni bil mogoč, zato je bil tudi rezultat precej slabši, kot bi lahko bil sicer. Politična razdrobljenost gibanja za neodvisnost je nekaterim manjšim strankam onemogočila, da bi prestopile parlamentarni prag; razdrobljenost je tudi razlog, zakaj ima gibanje za neodvisnost še vedno tako nizko prisotnost v predstavnih telesih in ostalih političnih institucijah v deželi.

Politična šibkost gibanja za neodvisnost je poleg tega posledica dejstva, da je velika večina Kataloncev, ki se zavzemajo za neodvisnost, glasovala za koalicijo strank, ki je zmagala na

regionalnih volitvah l. 2010: to je *Convergència i Unió* (CiU), desnosredinska koalicija katalonskih nacionalističnih strank, ki se zavzema, kakor pravijo njeni voditelji, za »nacionalno izpolnjenost« (plenitud nacional) Katalonije, pri čemer so skrajno dvomni glede tega, ali je njihov končni cilj neodvisnost Katalonije ali ne. Njeni predstavniki nikoli ne uporabljajo besede »neodvisnost«. Celo tista struja v stranki, ki se odločno zavzema za spremembo strankine pozicije v prid osamosvojitve, zase uporablja pojem *sobiranistes*: neologizem, ki pomeni »zagovorniki suverenosti«. CiU (ki je trajna volilna koalicija dveh desnosredinskih strank, liberalno-nacionalne Katalonske demokratične konvergence in krščanskodemokratske Katalonske demokratične unije) je pod vodstvom Jordija Pujola nepretrgoma vladala katalonski avtonomni vladi vse od njene ponovne vzpostavitve l. 1980 pa do l. 2003. Tega leta je na oblast prišla levosredinska koalicija, ki je poleg obeh že omenjenih strank – Socialdemokratov (PSC) in Katalonske republikanske levice (ERC) – vključevala tudi prenovljene komuniste in okoljevarstvenike iz stranke ICV (Iniciativa za Katalonijo – Zeleni). Levičarski trojček je vladal pod predsedovanjem socialdemokratov Pasquala Maragalla (2003—2006) in Josėja Montille (2006—2010). Desnosredinsko vrnitev na oblast leta 2010 – pod vodstvom nekdanjega tesnega Pujolovega sodelavca Arturja Masa – lahko razumemo tudi kot posledico želje volivcev po kaznovanju prejšnje levosredinske koalicije, ki je vladala v obdobju, ko je izbruhnila gospodarska kriza. Poleg tega je levosredinska koalicija vseskozi vzbujala vtis nesposobnosti zaradi razlik v političnih usmeritvah strank, ki so jo sestavljale, še zlasti kar se tiče nacionalnega vprašanja (v vladi so sodelovali tako odločni zagovorniki samostojnosti, predvsem iz Katalonske republikanske levice, kakor najbolj zagrizeni španski unionisti iz Stranke katalonskih socialistov). Spričo razglašenosti levice je znal Artur Mas, voditelj desnosredinske koalicije CiU, volivcem, ki se zavzemajo za neodvisnost, posredovati občutek zaupanja predvsem zaradi svojih dolgoletnih izkušenj v prejšnjih vladah; zato se je večina teh volivcev raje odločila zanj kot za raznorazne nove in politično razdrobljene stranke, ki se v svojih programih eksplicitno zavzemajo za neodvisnost. Za bodočnost katalonskega gibanja za neodvisnost je ključno vprašanje, ali bo vladajoča koalicija CiU opustila svojo trenutno dvomnost in se odločila za začetek procesa osamosvajanja od Španije ali pa bo še naprej vztrajala pri avtonomističnemu *statusu quo* in tako tvegala, da bo izgubila volilno podporo volivcev, ki se zavzemajo za samostojnost. Znatno delež volivcev,

ki so leta 2010 podprli CiU (po ocenah naj bi se vsaj tri petine njenega volilnega telesa zavzemalo za osamosvojitve), bi se tako lahko obrnil k novim strankam, kakršna je Katalonska solidarnost (SI), ali se vrnilo k Republikanski levici. V vsakem primeru pa je za morebitno osamosvojitve Katalonije nujno, da se večinska podpora osamosvojitvi, ki v družbi že obstaja, začne odražati tudi v katalonskem parlamentu in vladi ter v njunih uradnih dejanjih.

Trenutna situacija je zelo zapletena in nejasna. Po eni strani so poskusi ponovne centralizacije Španije močnejši kot kadarkoli poprej (naj omenimo le ustavne spremembe, ki omejujejo katalonsko javno porabo, in pravosodne napade na sistem javnega izobraževanja v katalonščini), katalonski predsednik Artur Mas pa vse pogosteje grozi, da bo začel s procesom osamosvajanja (pri čemer izbira vedno nove evfemizme, da bi se izognil besedi »samostojnost«; trenutno najraje govori o »nacionalni tranziciji«). Po drugi strani pa njegova stranka tako na državni kot na

disi porabi doma, le 30 % produktov pa izvozi v ostale predele Španije (na začetku 20. stoletja je bilo razmerje obrnjeno: Katalonija je 30 % svojih izdelkov porabila doma ali jih izvažala na tuje, 70 % pa jih je bilo prodanih na španskem tržišču). Tu se skriva glavni razlog, zakaj se katalonske elite 19. in 20. stoletja niso zavzemale za osamosvojitve: njihovo bogastvo je bilo odvisno od španskega trga in od protekcionističnih poskusov španske države, da bi – v okviru danih možnosti – zajezila uvoz iz bolj industrializiranih evropskih držav. To pa se je radikalno spremenilo z vključitvijo v evropske integracije in z nastopom globalizacije.

Evropska unija je tako vzpostavila gospodarski okvir (in tudi demokratični okvir, ki minimizira možnost, da bi se njene članice z nasiljem zoperstavile osamosvojitvi svojih narodov), ki spodbuja nastanek novih držav znotraj njenih meja. Kljub temu pa predstavlja vprašanje, ali bi v primeru osamosvojitve nove države lahko avtomatično ostale del Evropske unije, veli-

Katalonske elite 19. in 20. stoletja se niso zavzemale za osamosvojitve, saj je bilo njihovo bogastvo odvisno od španskega trga in od protekcionističnih poskusov španske države, da bi zajezila uvoz iz bolj industrializiranih evropskih držav.

občinski ravni pogosto sodeluje s desničarsko špansko Ljudsko stranko (PP), ki je glavna krivka za napade na katalonsko samoupravo, jezik in kulturo. Zadnja dva katalonska proračuna sta bila sprejeta s pomočjo poslancev Ljudske stranke v deželnem parlamentu, kar pomeni, da se CiU pri vladanju dejansko opira na špansko centralistično desnico.

Katalonska neodvisnost, evropska integracija in globalizacija

Z mednarodne perspektive je treba poudariti, da se gibanje za neodvisnost v Kataloniji sooča s podobnimi izzivi kot osamosvojitvena prizadevanja pri drugih zahodnoevropskih narodih brez države: na primer na Škotskem, v Flandriji ali v Baskiji. Konsolidacija skupnega evropskega trga kakor tudi svobodno mednarodno tržišče, ki se je odprlo z globalizacijo, tem narodom omogočata večjo gospodarsko neodvisnost; v 19. in v dobršnem delu 20. stoletja so bila njihova gospodarstva tesno vezana na notranjo tržišče držav, ki so jim pripadali, zdaj pa to ne velja več. To je še zlasti očitno za Katalonijo, ki danes 70 % svoji izdelkov bodisi izvažata (predvsem na evropske trge) bo-

ko oviro, s katero se morajo spopadati dežele, kjer obstaja močna težnja po osamosvojitvi. To ne velja le za Katalonijo, ampak tudi za Škotsko, kjer je vladajoča Škotska nacionalna stranka (SNP) že napovedala razpis referendumu o samostojnosti. Za zdaj ni jasno, ali bo britanska vlada, ki takšnemu referendumu načeloma ne nasprotuje, možnost izključitve neodvisne Škotske iz Evropske unije uporabila kot grožnjo, s katero bi prestrašila škotske volivce. Zanimivo pa je, da je španska vlada že napovedala, da bo v primeru, če bo Škotska razglasila popolno neodvisnost, nasprotovala avtomatičnemu sprejemu nove škotske države v Evropsko unijo.

Jasno je namreč, da bi uspešna osamosvojitve enega od zahodnoevropskih narodov brez države (tu mislim na takšno osamosvojitve, ki ne bi privedla do hudih socialnih in ekonomskih pretresov in ki bi omogočila takojšnjo vključitev nove države v Evropsko unijo) predstavljala precedens, ki bi Katalonce zelo verjetno spodbudil, da bi se nepovratno podali na pot odcepitve od Španije. ●

Prevod: Luka Lisjak Gabrijelčič